

Las Squadras

1

Informaziuns generalas e messadi tier la radunanza communalas dils 7 da schaner 2011

Messadi per la radunanza communalas dils 07-01-2011

Messadi per la radunanza communalas dils 07-01-2011 allas 20.00 uras en casa da scola a Sumvitg

La suprastonza communalas suttametta a Vus las suandontas fatschentas:

1. Avertura e beinvegni
2. Elecziun da 2 dumbravuschs
3. Approbaziun dil protocol dalla davosa radunanza communalas dils 14-12-2010
4. Tractaziun ed approbaziun dil retuorn a tschep avon temps dall'ovra Russein e dall'indemnisaziun persuenter
5. Tractaziun ed approbaziun dalla nova concessiun pil dretg dallas auas al consorzi da studi Russein
6. Tractaziun ed approbaziun dalla participaziun dalla vischnaunca all'Ovra electrica Russein SA
7. Orientaziuns
8. Varia

Tractanda 3: Protocol

Dil protocol dalla radunanza communalas dils 14-12-2010 sa veginr priu investa sin canzlia communalas duront las uras da spurtegl. Avon radunanza ei il protocol ultra da quei exponius per investa. Il protocol sa era veginr abonnaus per la summa da 25.00 frs. per onn tier l'administraziun communalas.

1. Resumazиun

L'ovra electrica Russein ei vegnida erekida ils onns 1946/47 dalla PATVAG Kraftwerke AG cugl intent da producir energia per las Ovras da Domat. La concessiun cun in cuoz dad 80 onns scada ils 30 da zercladur 2027. Las duas vischnauncas da concessiun da Mustér e Sumvitg ed il cantun Grischun san sin quei termin far diever dil retuorn a tschep regular (ordentlicher Heimfall) dall'ovra Russein.

L'Axpo Hydro Surselva AG, la proprietaria dall'ovra Russein, giavischa in retuorn a tschep avon temps (vorzeitiger Heimfall) per saver engrondir l'ovra Russein. Ella ha perquei – ensemens cun las duas vischnauncas da concessiun da Mustér e Sumvitg - fundau il consorzi da studi Russein che duei procurar per in project da concessiun e preparar la documentaziun per las decisiuns ellas vischnauncas ed tiel Cantun.

Il project ei ussa semtgaus e l'indemnisaziun pil retuorn a tschep avon temps fixada. Era la participaziun dallas vischnauncas e dil Cantun all'ovra nova ei reglada. Il consorzi da studi Russein ha suttamess allas vischnauncas da concessiun miez december 2010 la damonda per la scadenza avon temps dalla concessiun existenta e per ina concessiun nova.

Las suprastonzas communalas da Mustér e Sumvitg han tractau la damonda dil consorzi da studi Russein en ina seduta communabla e presentan quella al cusegl da vischnaunca da Mustér respectivamein alla radunanza communal da Sumvitg per mauns dalla votaziun dil pievel per approbaziun.

2. Revista historica

1934 ha dr. Werner Oswald fundau la HOLZVERZUCKERUNGS AG (HOVAG) cun sedia a Turitg. Naven da 1942 producescha quell'interpresa en sia nova fabrica a Domat carburont orda restonzas da lenna indigena, da lezzas uras in product fetg tschercau. Quella producziun cuviera entochen la fin dalla secunda uiara mondiala rodund 30 % dil consum da carburont en Svizra. Cun 200 luvrers era la HOVAG da giez temps il pli grond patrun da lavur el cantun Grischun.

construcziun dil mir da fermada a Barcuns 1946/47

Per segirar in agen provediment d'energia fundescha la HOVAG igl onn 1943 la PATVAG Kraftwerke AG. Ils onns suandonts baghegia la PATVAG Kraftwerke AG treis ovas hidraulicas: 1944 l'ovra Pintrun a Trin, 1946 l'ovra Sursaissa-Tavanasa e 1947 l'ovra Russein. Quellas treis ovas vegnan eregidias per producir l'energia duvrada ellas fabricas da dr. Oswald.

L'entschatta da 2003 venda la EMS-Chemie Holding AG la PATVAG Kraftwerke AG alla NOK (oz Axpo). Il num PATVAG Kraftwerke AG ei pli tard lu vegnius midaus en Axpo Hydro Surselva AG. Quella societad ei ussa responsabla pil menaschi dallas ovas Rein anteriur, Russein, Frisal, Sursaissa-Tavansa, Glion, Pintrun e La Punt.

3. Project da concessiun

3.1 Lavurs preparatoria

Ils 27 da matg 2009 han l'Axpo Hydro Surselva AG e las vischnauncas da Mustér e Sumvitg signau il contract pil consorzi da studi Russein. La giunta dil consorzi secumpona da quater delegai dall'Axpo Hydro Surselva AG e dils dus presidents communals dallas vischnauncas da concessiun. La finamira dil consorzi ei da preparar la documentaziun per saver engrondir l'ovra Russein.

Leutier s'audan:

- las preparativas per ina renovaziun prematura dalla concessiun existenta;
- las preparativas administrativas, giuridicas e tecnicas necessarias pil retuorn a tschep avon temps dall'ovra Russein ed per in project niev;
- il sclariment dallas ulteriuras damondas che sedattan cun la realisaziun d'in project niev;
- las preparaziuns per fundar ina societad che realisescha l'ovra e che meina era quella.

98 % dils cuosts ch'occuoran porta l'Axpo Hydro Surselva AG e mintgamai in procent las duas vischnauncas.

Ils 27 da matg 2009 ha il consorzi envidau vischinas e vischins da Mustér e Sumvitg ad ina sera d'informaziun en halla Cons a Mustér. In pulit diember d'interessai ha seschau informar sur dil previu. Era las uniuns pil schurmetg dalla natira, denter quellas il WWF Grischun e la Pro Natura grischuna, ein vegnidias informadas quei di. Il consorzi ha orientau sur dalla necessitat d'ina sanaziun dall'ovra Russein e sur dallas pusseivlas variantas d'ina engrondazion.

En in'emprema fasa ha il consorzi schau elaborar in studi cun variantas, il qual ha mussau las pusseivladads per trer a nez buca mo las auas dalla Val Russein, mobein era quellas dallas vals Acletta, Clavaniev, Sogn Placi e Lumpeagna.

La fin da november 2009 ha la gruppa da planisaziun puttameess al consorzi in extendiu studi. Quel dat sclariment sur dallas impurtontas damondas e cuntegn pliras variantas per l'engrondazion dall'ovra Russein. En special ein era las tschaffadas dils uals dallas vals lateralas sin territori da Mustér vegnidias analisadas. Il december 2009 ha la giunta decidiu da perseguitar vinavon il project, denton senza tschaffar las auas dallas vals lateralas sura menziunadas.

Las parts principalas dil project Russein ein:

- sanaziun ed alzament dil mir da fermada a Barcuns per 5 m;
- nova lingia da pressiun naven dil lag a Barcuns entochen alla centrala sper il Rein;
- novas turbinas, novs generaturs e novs indrezs electromecanics ella centrala;
- nova sbuccada dall'aua turbinada egl ual da Russein.

Il project da concessiun ei vegnius inoltraus ils 17 da december 2010 allas vischnauncas ensemen culla damonda per ina nova concessiun pil dretg dallas auas. La damonda cuntegn il rapport tecnic culs plans necessaris. Quel dat ina detagliada survesta digl entir project.

El suandont vegnan las parts principalas da quei project descrettas cuortamein. L'entira documentaziun ei deponida en canzlia communal per investa.

3.2 Lag da fermada Barcuns

Il mir a Barcuns duei vegnir alzaus per 5 m, quei ch'augmenta il volumen dil lag da 115'000 a 210'000 m³. Il mir niev ei 33.5 m aupts. Ils meins october tochen mars cun pauca aua sa quella vegnir accumulada el lag da fermada duront las uras da tariffa bassa, vul dir la notg e la sonda e dumengia, per lu vegnir turbinada il temps da tariffa aupta. Duront quels meins sa il livel dil lag sesbassar e sesalzar enteifer ina jamna per tochen 20 m. Ils ulteriurs meins cun bia aua vegn quella turbinada directamein, aschia ch'ei dat lu mo minimals svaris dil livel dil lag. La quantitat maximala d'aua tschaffada per la producziun vegn augmentada dad oz 4.0 sin niev 7.0 m³/s. A basa da quei quantum d'aua, che sa vegnir utilisaus cumpleinamein mo duront rodund 45 dis ad onn, vegnan las turbinas ed ils generaturs sco era ils ulteriurs indrezs dalla centrala dimensiunai.

lag da Barcuns 2010

lag da Barcuns cun alzament dil mir per 5 m

Per segirar la deflussiun en cass d'auas grondas vegn la cruna dil mir optimalisada. La tschaffada dall'aua per la lingia da pressiun ed ils indrezs cun scludiders etc., sco era las autres installaziuns necessarias pil menaschi dil lag da fermada vegnan sanadas ni remplazzadas leu nua che quei ei necessari. Parts renovadas pér dacuort duein vegnir mantenidas. Sur la cruna dil mir meina da niev in vial cun ina punt carrabla che duei colligiar ils mises da l'autra vart dil lag culla via da Barcuns. Quei vial surveasca era sco passadi per pedunzs. Il material per la fabricaziun dil betun vegn retratgs ord il material transportaus neutier digl ual da Russein. Sulettamein il cement sto vegnir menaus neutier.

Entras igl alzament dil livel dil lag vegnan parts dils mises entuorn il lag sut l'aua. Ensemes culs possessurs dil terren e las duas vischnauncas ha il consorzi anflau ina sligiazun che satisfa cumpleinamein a tuts pertuccai. Igl alzament dil livel dall'aua pretenda era ina dislocaziun d'ina tegia da mises resp. la construcziun d'ina tegia nova en in auter liug. Communablamein han ins era en quei cass anflau ina sligiazun cuntenteivla. Ils contracts culs possessurs a Barcuns ein gia impurtai el register funsil, quei secapescha culla condizion che l'ovra vegni baghegiada; cass cuntrari scadan els. Tuts possessurs dil terren sil qual las installaziuns dil pazzal da lavur vegnan postadas duront la construcziun dall'ovra, han era gia suittascret ina cunvegna pil diever da quei terren.

3.3 Lingia da pressiun

La lingia da pressiun actuala meina l'aua naven dil lag a Barcuns entochen ella centrala sper il Rein. La lingia ei 2230 m liunga ed ha in diameter denter 900 e 1100 mm. Gest suenter il lag flessegia l'aua tras ina stolla cun ina lunghezia da ca. 85 m ed in diameter dad 1850 mm entochen tier il baghetg cul scludider dalla lingia. Naven da leu meina ina lingia da fier, per gronda part sur tiara, l'aua entochen ella centrala. La scadenza brutta maxima dall'ovra existenta munta 396.25 m. La lingia da pressiun orda fier ei gia sils onns e sto vegnir remplazzada.

lingia da pressiun gest sur la centrala

En plirs loghens ei la lingia da pressiun gia vegnida sanada. Tscheu e leu eis ella vegnida cuvretga e schur-megiada muort prighel da lavinas e crappa. Plinavon pretendan las grondas sperditas da pressiun ella lingia existenta ina lingia nova cun in diameter pli grond.

La lingia da pressiun nova che colligia la cobra dil scludider e la centrala ha in diameter da 1600 tochen 1800 mm, ei orda fier e vegn construida sil medem trassé sco la lingia existenta, denton cumpleinamein sut tiara. Cun metter la lingia sut tiara san ils differents loghens cun prighels dalla natira vegin traversai senza problems. La lingia sa aschia era vegin integrada meglier ella cuntrada. Il material da scavament che sa buca vegin duvraus per cuvierer la lingia, vegn sche pusseivel duvraus per sanar la via d'access ni per far betun. La scadenza brutta maximala munta tiel project niev 403.1 m. Culla lingia nova sa la sperdita da pressiun vegin reducida per ca. 80 % e la sperdita d'energia sminuida considerablamein.

La lingia existenta culs sochels da betun vegn dismessa. Ils mirs da crappa che cuvieran oz la lingia vegnan duvrai vinavon leu nua che quei ei pusseivel e cunvegnent.

3.4 **Centrala**

La centrala dado Madernal cuntegn duas maschinas dil tip Pelton culs generaturs ed ils indrezs electromecanics necessaris. La prestaziun totala munta 23.3 MW. L'electricitat producida vegn spisgentada ella lingia da tensiun aulta da 60 kV che meina a Tavanasa.

Il baghetg ei vegnius completaus igl onn 1983 cun in baghetg annex da vart encunter sera e cuntegn denter auter la stanza da commando ed ulteriuras stanzas pil menaschi.

centrala davart encunter sera

Las duas maschinas existentes vegnan remplazzadas cun duas novas, medemamein dil tip Pelton. Las maschinas novas pretendan che las duas lingias da pressiun che meinan l'aua ella centrala vegnien era remplazzadas. Ils generaturs e las installaziuns electromecanicas vegnan remplazzadas leu nua che las componentes existentes san buca vegin duvradas vinavon. La centrala vegn equipada aschia che la survigilonza ed il pilotadi digl entir menaschi sa, sco oz, succeder d'ordeifer, per exemplu naven dalla centrala a Tavanasa.

centrala cun sala da maschinas

Adattaziuns ein previdas mo egl intern dil baghetg, aschia che la cumparsa anoviars resta pli u meins sco tochen dacheu.

La sbuccada dall'aua turbinada succeda oz directamein el vau dil Rein. Niev vegn l'aua menada el vau digl ual da Russein per aschia evitar pretensiuns davart l'aua restonta el Rein.

Igl access alla centrala vegn buca midaus. Pil transport dallas turbinas ed dils generaturs sto vegnir anflau ina sligiazun speciala, aschinavon che la via cantunala da Madernal ei buca sanada entochen lu.

Ovra electrica Russein survesta

lag da fermada Barcuns

- cuntegn actual 115'000 m³
- cuntegn niev 210'000 m³
- altezia max. niev 1'365 m s. m.

lingia da pressiun

- lunghezia 2'330 m
- material fier
- actual per gronda part sur tiara
- niev tut sut tiara
- diameter actual 900-1100 mm
- diameter niev 1600-1800 mm

via d'access

cun Malpass

centrala

- 2 maschinas, tip Pelton cun generatur:
 - existent 2x5.8 = 11.6 MW
 - niev 2x11.65 = 23.3 MW
- producziun d'energia:
 - existent 52 millions kWh
 - niev 70 millions kWh
- cota turbina nova 961.90 m s. m.

3.5 Via d'access a Barcuns

La via en Val Russein caschuna - en special muort sia gronda pendenza (tochen 28 %) naven dalla via cantunala entochen sur il Malpass - adina puspei gronds cuosts da manteniment. Il fevrer 2004 han la corporaziun d'alp Russein-Mustér, la corporaziun d'alp Russein-Trun, la claustra da Mustér, las vischnauncas da Mustér e Sumvitg e la PATVAG Kraftwerke AG suttascret ina cunvegna pertuccont il manteniment da quella via. La via vegn per quei intent partida en duas parts, l'emprema naven dalla via cantunala entochen alla sbuccada digl ual da Russein el lag da Barcuns, la secunda naven da leu entochen ell'alp Russein. La cunvegna prescriva per las duas parts della via co ed entras tgi ch'il manteniment resp. las lavurs da sanaziun pli grondas succedan e co ils cuosts vegnan reparti.

Igl access actual sut il Malpass satisfa buca allas pretensiuns per in access segir duront il temps da bagheggiar. L'avertura dil plazzal a Barcuns e la construcziun dalla lingia da pressiun pretendan in access segir e carrabels cun autos da vitgira, pia ina via cun dameins pendenza.

lingia da pressiun e via el Malpass

Per saver ademplir quellas pretensiuns preveda il project in niev trassé per la via naven dalla via cantunala entochen al Malpass. Denter il Malpass e Barcuns vegn la via renovada leu nua che quei fa basegns e las stortas slargiadas. El contuorn dil mir vegn construiu in niev trassé che surmunta il surpli digl alzament dil mir. Tuts cuosts da quellas adattaziuns vegnan adossai al project. L'Ovra electrica Russein SA ei responsabla duront il temps da bagheggiar pil manteniment dalla via entochen a Barcuns. La via existenta vegn renaturada leu nua ch'ella vegn buca duvrada pli.

La cunvegna vertenta pertuccont il manteniment dalla via da Russein duei suenter la finiziun dallas lavurs da construcziun valer vinavon cun eventualas adattaziuns. Il scamond da traffic resta duront ed era suenter la finiziun dallas lavurs da construcziun.

3.6 Natira ed ambient

La legislaziun federala e cantunala pretenda pil project Russein *in'examinaziun davart il cumportament cugl ambient* che vegn fatga en duas etappas. L'emprema etappa da quell'examinaziun dat las directivas pil project da concessiun. Ella ei aunc buca elaborada dil tut.

L'examinaziun davart il cumportament cugl ambient analysescha tuttas spartas dalla natira e digl ambient che savessen vegnir tangadas sin ina moda ni l'autra. Resultat da quell'examinaziun ei ina valetaziun detaglia da dallas influenzas dil project silla natira ed sigl ambient. Da quella valetaziun resultan restricziuns pil project sco era mesiras da cumpensaziun pils donns inevitabels ch'il project caschuna. Quellas mesiras da cumpensaziun san effectuar gronds cuosts e duein tenor veglia dil consorzi da studi vegnir realisadas cumpleinamein el territori dallas vischnauncas da concessiun. Sche pusseivel duein quellas mesiras buca vegnir realisadas entiramein el decuors dalla realisaziun dil project, mobein enteifer in temps pli liung. Quei agir lubescha allas vischnauncas ed als interessai da realisar projects en favur da natira ed ambient che savessen muort munconza da finanzas schiglioc buca vegnir realisai.

Denter las restricziuns las pli impurtontas pil project che resultan ord *l'examinaziun davart il cumportament cugl ambient* saudan l'aua restonta, las prescripziuns pertuccont il laver ora ils sediments ord il lag sco era las midadas anetgas dalla deflussiun el Rein. Actualmein ei mo l'aua restonta minimala tenor art. 31 al. 1 dalla lescha pil schurmetg dallas auas definida cun 210 l/s. Sin fundament dil resultat final dall'examinaziun davart il cumportament cugl ambient vegn l'aua restonta cun gronda probabilitad aunc augmentada. Quellas restricziuns che la Regenza vegn ad integrar en sia lubientscha da baghegiar per l'ovra han automaticamein era in'adattazion dil contract da concessiun per consequenza (mira punct 5, Concessiun dil dretg dallas auas).

Cul project previus vegn igl ual da Russein en mintga cass ad haver duront igl entir onn avunda aua en siu letg per pèschs ed auters organissem. Oz vegn tut l'aua che survarga 4.0 m³/s tschaffada e menada sillas turbinas, aschia ch'igl ual da Russein ei gest sut il mir da fermada ella media dils onns duront ca. 250 dis schetgs. Egl avegnir ei quei pia buca pli il cass ed ils pèschs san popular era la part sut il mir entochen alla sbuccada el Rein.

3.7 Producziun d'energia

L'ovra Russein producescha actualmein ca. 52 milliuns kWh per onn. Da quei vegnan ca. 16 % produci igl unviern (october tochen mars) ed 84 % la stad (avrel tochen settember). Cull'ovra nova sa la producziun vegnir augmentada per ca. 35 % sin 70 milliuns kWh. Quell'energia cuviera il diever d'energia electrica da rodund 9'000 casas dad ina famiglia. La fixaziun definitiva dall'aua restonta e dallas ulteriuras restricziuns sura menziunadas vegn denton aunc a caschunar ina sminuaziun dalla producziun calculada.

3.8 Cuosts

Ils cuosts totals per la realisaziun dil project ein calculai cun rodund 70 milliuns francs. Quels serepartan sco suonda: ca. 47 % silla construcziun (mir, lingia da pressiun, via d'access, midadas ella centrala etc.), ca. 31 % silla part electromecanica (turbinas, generaturs etc.), 16 % cuosts accessoris (indemnisaziuns, taxas, planisaziuns etc.) e ca. 6 % per nunprovediu.

3.9 Termins

Per la realisaziun dil project dall'ovra Russein vegn quintau actualmein culs suandonts termins:

- 13 da fevrer 2011 approbaziun dil project entras las vischnauncas da concessiun
- fevrer 2011 inoltrar il project al cantun Grischun
- fin digl onn 2011 approbaziun dalla concessiun entras la regenza grischuna
- fin digl onn 2012 approbaziun dil project da baghegiar entras la regenza grischuna
- avrel 2013 entschatta dallas lavurs da construcziun
- primavera 2015 ovra Russein vegn prida en funcziun e finiziun dallas lavurs da construcziun

4. Retuorn a tschep avon temps ed indemnizaziun

4.1 Concessiun actuala e scadenza avon temps

Las duas vischnauncas da Mustér e Sumvitg han dau igl onn 1944 la concessiun per l'explotaziun dallas auas da Russein alla *PATVAG Kraftwerke AG, Aktiengesellschaft für Biochemie* cun dr. Werner Oswald e fixau tut ils detagls en in contract da concessiun.

Il temps da concessiun ei vegnius fixaus cun 80 onns. La concessiun ei ida en vigur igl emprem da fena-dur 1947, il di che l'ovra Russein ei vegnida messa en funcziun ed ha furniu electricitad. Ella scada ils 30 da zercladur 2027.

Il contract da concessiun cuntegn denter auter ils suandonts elements da gronda impurtonza:

1. Las vischnauncas da Mustér e Sumvitg ein buca participadas all'ovra da Russein. Tier la KVR/ORA ein las duas vischnauncas da Mustér resp. Sumvitg participadas cun 1.375 % resp. 1.250 %.
2. Las duas vischnauncas survegnan in tscheins d'aua annual en fuorma d'ina pauschala. Quella ei vegnida adattada pliras gadas en relazion cugl augment dil tscheins d'aua usitau che vegn fixaus dil parlament federal tenor la lescha pil dretg dallas auas. La pauschala ei considerabamein pli bassa ch'il tscheins d'aua calculaus tenor lescha. Damai che la pauschala ei fixada el contract da concessiun, ei ina midada pusseivla mo en connex cun ina midada dalla concessiun resp. tier ina concessiun nova.
3. La scadenza regulara dalla concessiun ils 30 da zercladur 2027 ei reglada en art. 13 dil contract da concessiun sco suonda:

Culla scadenza dalla concessiun han las vischnauncas da concessiun (Mustér e Sumvitg) il dretg da suprender gratuitamein tut ils indrezs da tschaffar aua (tschaffadas), da accumular l'aua (mir da fermada Barcuns), da menar neutier (lingia da pressiun) e menar naven (canal da deflussiun), las turbinas culs baghetgs els quals ellas ein montadas (turbinas cun centrala Russein) sco era tut il terren public e privat, sil qual ils indrezs pil menaschi dall'ovra electrica Russein ein tschentai. Ils indrezs per la producziun e la transformaziun dall'energia (generaturs e transformaturs) ed ils implonts per la distribuziun dall'energia ston las vischnauncas supender ed indemnizar tenor la legislaziun lu vertenta.

Il retuorn a tschep d'ina ovra electrica, sco l'ovra Russein, vegn era reglada sin palancau cantunal en art. 42 dalla lescha dil dretg dallas auas digl onn 1995:

Art. 42

¹ *Finescha la concessiun suenter il temps fixaus, entras perdita ni renunzia, crodan ils indrezs per retener e tschaffar, per menar neutier e dismetter ni per pumpar entuorn l'aua, las turbinas e pumpas culs baghetgs els quals quellas sesanflan, il terren che ei necessaris pil menaschi dall'ovra, sco era ils dretgs sin schischom da tiarzas persunas gratuit e senza grevezias mintgamai per **la mesadad al Cantun ed allas vischnauncas da concessiun.***

² *El mument dil retuorn a tschep han las vischnauncas da concessiun ed il Cantun il dretg da suprender ils indrezs per producir e menar naven l'energia, sco era ils baghetgs da survetsch ed ils baghetgs d'administraziun per ina indemnizaziun commensurada. Il concessiunari sa pretendere che tals indrezs vegnien surpri-sche quels portan in avantatg per saver utilisar vinavon las forzas d'aua.*

La lescha preveda – contrari al contract da concessiun - ch'il Cantun survegn era ina cumpart dall'indemnisaziun pil retuorn a tschep. La cumpart cantunala tenor lescha munta alla mesadad per la perioda suenter 1954, pia suenter la revisiun corrispondenta dalla lescha dil dretg dallas auas. Pil temps avon quella revisiun va l'indemnisaziun cumpleinamein allas vischnauncas da concessiun.

Tiel retuorn a tschep ordinari igl onn 2027 survegnessen las vischnauncas pia enzatgei dapli che la mesadad dils implonts che crodan tier gratuit al maun public. Tier in'eventuala cumpra dils indrezs da producziun, da transformaziun e da distribuziun dall'energia che ein buca cunteni el pachet gratuit, vegness la finanziazion da quels implonts probabel repartida tenor la medema quota denter vischnauncas e Cantun.

La lescha dil dretg dallas auas preveda en art. 48 era la pusseivladad d'ina scadenza avon la scadenza regulara dalla concessiun. En in tal cass tschontschian ins dad in "retuorn a tschep avon temps" dall'ovra. Quei agir vegn elegius, sch'in'ovra duei per exempli vegnir engrondida. L'iniziativa vegn per regla dall'ovra sezza, el cass da Russein dall'Axpo Hydro Surselva AG. Mintga vischnaunca da concessiun, sco era il Cantun ston dar lor consentiment.

Pil retuorn a tschep avon temps dall'ovra Russein vegn la cumpart dallas vischnauncas resp. dil Cantun calculada tenor las prescripziuns dalla lescha cantunala davart il dretg dallas auas. Aschia survegnan las duas vischnauncas da Mustér e Sumvitg tier la scadenza 54.3 % ed il Cantun 45.7 % dall'indemnisaziun.

4.2 ***Indemnisaziun dil retuorn a tschep avon temps***

Tier in retuorn a tschep avon temps surpren il patrun dall'ovra quella vinavon persuls ni, sco previu tier l'ovra da Russein, ensemen cullas vischnauncas da concessiun e cul Cantun. Per saver far quei, sto l'indemnisaziun pils indrezs che curdassen allas vischnauncas ed al Cantun vegnir eruida.

Las vischnauncas ed il Cantun han engaschau in expert versau che ha già calculau l'indemnisaziun per differents retuorns a tschep avon temps e che ei era renconuschius ed acceptaus dall'Axpo. La calculaziun dall'indemnisaziun ei fetg complexa e risguarda in grond diember da parameters. In dils principals ei il svilup dil prezi d'energia pils onns da concessiun. Las zun favoreivals cundiziuns da ventida dall'energia da participaziun dall'ORA che las vischnauncas han saviu realisar igl onn 2009, han influenzau fetg positiv quei impuront parameter e quei en favur dallas vischnauncas. Suenter pliras adattaziuns dils parameters e dalla calculaziun han ins anflau ina sligiazion acceptabla aschibein per las vischnauncas, pil Cantun sco era per l'Axpo Hydro Surselva AG. Ils cuosts digl expert ein vegni purtai cumpleinamein dil Cantun, sco la lescha pil dretg dallas auas preveda quei.

L'offerta dall'Axpo Hydro Surselva AG dils 22 da settember 2010 sepresenta sco suonda:

- *Las vischnauncas ed il Cantun survegnan ina indemnisiatiun da 19.0 milliuns francs pil retuorn a tschep avon temps dall'ovra Russein. Repartiu sin Cantun e vischnauncas munta quei:*

o cantun Grischun	45.70 %	frs. 8.682 milliuns
o vischnaunca Mustér	27.15 %	frs. 5.159 milliuns
o vischnaunca Sumvitg	27.15 %	frs. 5.159 milliuns
- *Las vischnauncas ed il Cantun san separticipar cun 40 % vid la societat Ovra electrica Russein SA che daventa, suenter sia fundaziun, possessura dall'ovra Russein.*
- *Las vischnauncas ed il Cantun s'obligheschan da dar giu la mesadad da lur energia da participaziun duront ils emprems 25 onns all'Axpo Hydro Surselva AG e survegnan persuenter in prezi net da 1.2 rps./kWh (prezi net=prezi da cumpra - cuosts da producziun).*
- *Sur dalla secunda mesadad dall'energia da participaziun san las vischnauncas ed il Cantun disponer libramein. L'Axpo Hydro Surselva AG offerescha denton era per quell'energia il prezi net da 1.2 rps./kWh, sche las vischnauncas ed il Cantun fan diever da quella purschida el decuors dils emprems 25 onns.*
- *Las vischnauncas ed il Cantun han ensemen il dretg da delegar 2 dils 5 commembers el cussegl d'administraziun dall'Ovra electrica Russein SA.*
- *Las vischnauncas ed il Cantun desistan duront il temps da baghegiar dil tscheins d'aua e dalla taglia sin implonts hidraulics.*

Quell'offerta ei mo valeivila sco pachet entir. Per quei motiv san las vischnauncas era mo decider sur da quei entir pachet. Ils 9 da november 2010 ha la regenza grischuna approbau l'offerta dall'Axpo Hydro Surselva AG.

L'indemnisaziun pil retuorn a tschep avon temps vegn suenter l'approbaziun entras las vischnauncas fixada en ina cunvegna denter l'Axpo Hydro Surselva AG, las duas vischnauncas ed il cantun Grischun.

la centrala davart encunter damaun

4.3 Daco in retuorn a tschep avon temps e buca in regular?

La differenza essenziala d'in retuorn a tschep avon temps visavi il retuorn a tschep regular ei ch'il partnari davart dallas ovras ei el cass d'in retuorn a tschep avon temps daus, numnadamein il possessur actual dall'ovra. Il retuorn a tschep regular alla fin dalla concessiun ha igl avantatg, che las vischnauncas ein libras cun tgi ch'ellas vulan realisar la sanaziun resp. l'engrondaziun dall'ovra. Ellas san decider da far quei persulas ni schizun cun auters partenaris. Quella pusseivladad porscha era in eventual avantatg ch'ins savess scriver ora l'ovra e collaborar cugl offerent il pli interessant. Eventualmein savess ins pia realisar in meglier gudogn cun spetgar sil retuorn a tschep regular.

Las continuadas midadas sil sectur dall'energia muossan denton che quella varianta cuntegn era ina gronda resca, numnadamein quella che l'ovra Russein, atgnamein in'ovra pintga, savess igl onn 2027 forsa buca pli esser aschi attractiva. Entuorn ils onns 2030 vegnan numnadamein plirs gronds concerns d'electricitad ad instradar las contractivas pertuccont il retuorn a tschep avon temps da lur ovras grondas, sco per exemplu las ovras Zervreila, Val Rein, Albula-Landwasser e Rein anteriur.

Sin fundament da quellas ponderaziuns ein las suprastonzas communalas – en cumpleina concordanza culla regenza grischuna - dil meini dad exequir ussa il retuorn a tschep avon temps per l'ovra Russein e da profitar dall'interessanta offerta. Ils buns resultats dallas contractivas per l'ovra Russein ein dil reminent era in muossavia ed ina buna basa per las contractivas pertuccont l'Ovra electrica Rein anteriur, contractivas che ein per las vischnauncas dalla Cadi da fetg gronda impurtonza e che vegnan prevedentamein ad entscheiver entuorn ils 2030 ni schizun forsa gia avon.

5. Concessiun dil dretg dallas auas

Tier in retuorn a tschep avon temps vegn la concessiun vertenta sligiada ed ei drova ina nova concessiun. Il consorzi da studi Russein ha elaborau ina proposta corrispondenta che sebas sin las concessiuns dadas ils davos onns el cantun Grischun.

Dil text cumplet dalla concessiun sa vegnir priu investa sin canzlia communal. Cheu sut vegnan ils puncts principals resumai:

concessiunari	consorzi da studi Russein
maximala tschaffada dall'aua da Russein	7.0 m ³ /s
aua restonta ¹⁾	210 l/s
cuoz dalla concessiun naven dil mess en funcziun dall'ovra	80 onns
num dalla societad purtadra (aunc da fundar)	Ovra electrica Russein SA
sedia dalla societad	Sumvitg
representanza dallas vischnauncas el cussegl	mintga vischnaunca 1
participaziun vid societad per vischnaunca da Mustér	15 %
participaziun vid societad per vischnaunca da Sumvitg	15 %
participaziun vid societad per cantun Grischun	10 %
taxa da concessiun unica per mintga vischnaunca	ca. 200'000 frs.
tscheins d'aua	100 frs./kW (2011)

Ultra dils suranumnai puncts cuntegn la concessiun aunc indicaziuns detagliadas davart:

- las construcziuns previdas cun plans dils implorts;
- prescripziuns pertuccont il lavar ora ils sediments ord il lag¹⁾;
- prescripziuns davart las midadas anetgas dalla deflussiun el Rein (Schwall-Sunk)¹⁾;
- ils termins per la realisaziun ed il metter en funcziun l'ovra;
- il diever da terren e da material da construcziun, ils loghens da deponia;
- il diever da vias existentes e la construcziun da vias novas;
- igl agir tier eventualas indemnisiuns als vischins direct pertuccai;
- l'obligaziun da segirada pil concessiunari;
- il manteniment dils implorts e la responsabladad tier donns caschunai entras l'ovra;
- ils dretgs privats;
- la surdada da lavurs;
- midadas, cessiun ni renovaziun dalla concessiun;
- la scadenza ni la perdita dalla concessiun, la recumpra ed il retuorn a tschep dall'ovra;
- la surprida da cuosts;
- las resalvas legalas ed igl agir tier eventualas dispetas;
- il termin d'entrada en vigur dalla concessiun;
- annexas.

¹⁾ Las prescripziuns definitivas resultan ord l'examinaziun davart il cumportament cugl ambient (mira cap. 3.6).

La concessiun pil dretg dallas auas da Russein duei vegnir dada al consorzi da studi Russein che fa era la damonda corrispondenta. Culla fundaziun dalla societad pertadra dil project vegn la concessiun transferida dil consorzi da studi Russein vi sin l'Ovra electrica Russein SA.

6. *Participaziun alla nova societad Ovra electrica Russein SA*

Patruna dall'ovra Russein vegn ad esser egl avegnir la societad *Ovra electrica Russein SA*. Quella societad acziunara vegn fundada suenter che las vischnauncas han approbau la concessiun al consorzi da studi Russein.

Ils 9 da november 2010 ha la regenza grischuna era decidiu ch'il Cantun separticipeschi cun 10 % alla nova societad Ovra electrica Russein SA. Las vischnauncas survegnan cheutras mintgamai ina quota da participaziun da 15 %.

Il capital d'aczias dall'Ovra electrica Russein SA munta 17.2 milliuns francs. Las vischnauncas san finanziar lur participaziun al capital d'aczias da 15 % ni 2.58 milliuns francs ord l'indemnisaziun da 5.159 milliuns francs pil retuorn a tschep avon temps. Aschia restan per mintga vischnaunca aunc 2.579 milliuns francs, sur dil qual ellas san disponer libramein.

Demai che la regenza grischuna desista d'ina participaziun al cussegl d'administraziun dall'Ovra electrica Russein SA ha mintga vischnaunca il dretg sin in commember. Digl emprem cussegl d'administraziun duei mintgamai il president communal far part.

7. *Utilisaziun dall'energia da participaziun*

La cumpart da 40 % al capital d'aczias munta era che las vischnauncas ed il Cantun disponan ella medema relaziun sur dall'energia producida dall'ovra Russein. Dalla producziun annuala da rodund 70 milliuns kWh crodan aschia 28 milliuns kWh al maun public.

Tenor la cunvegna pertuccont l'indemnisaziun pil retuorn a tschep avon temps vegn la mesedad da quell'energia, pia 14 milliuns kWh, surschada duront ils emprems 25 onns dalla concessiun all'Axpo Hydro Surselva AG per in surpli da prezi da 1.2 rps./kWh. Da quella part resulta in gudogn schuber per las vischnauncas ed il Cantun da 168'000 francs (vischnauncas: 2 x 63'000 e Cantun: 42'000).

Sur dalla secunda mesedad dall'energia da participaziun san las vischnauncas ed il Cantun disponer libramein. Quella part dall'energia da participaziun duei sche pusseivel vegnir vendida aschia ch'ei resulta in pli ault gudogn che per la part che va all'Axpo Hydro Surselva AG. Schebein las vischnauncas ed il Cantun vendan quell'energia communablamein vegn decidiu sin fundament dallas offertas corrispondentas. Demai ch'il cantun Grischun venda l'energia da sias participaziuns ad ovras hidraulicas sur la Grischelectra SA, vegn el probabel era a far quei cun sia cumpart dall'energia da Russein. El cass che las vischnauncas ed il Cantun vegnan buca da vender quella secunda mesedad dall'energia da participaziun cun meglieras condizioni, surpren l'Axpo Hydro Surselva AG era quella pil surpli da prezi minimal da 1.2 rps./kWh ni per in prezi che vegn fixaus tenor la fiera d'energia. Da quell'offerta sa denton vegnir fatg diever mo duront ils emprems 25 onns dalla concessiun. In contract corrispondent havess era in cuoz da 25 onns.

Las suprastonzas communalas da Mustér e Sumvitg duein sin fundament d'offertas corrispondentas haver la competenza da decider, a tgi e per tgei condizioni che la secunda mesedad dall'energia da participaziun dallas vischnauncas duei vegnir vendida.

Ils detagls dalla gudida dall'energia da participaziun duein vegnir fixai en ina cunvegna speciala denter ils partenaris. L'approbaziun da quella duei esser en competenza dallas suprastonzas communalas.

8. Conclusiun

L'Axpo Hydro Surselva AG vul engrondir l'ovra hidraulica Russein ed ei promta d'indemnisar las vischnauncas ed il Cantun cun 19 milliuns francs pil retuorn a tschep avon temps. Las vischnauncas ed il Cantun san separticipar cun 40 % alla nova societad Ovra electrica Russein SA.

Cul project previus sa la producziun d'energia actuala vegin augmentada e quei cun risguardar commensuradamein ils basegns dalla natira e digl ambient. Il project preveda era in meglier access ella Val Russein, quei ch'ei pli che necessari.

Sin fundament dil project resultan aschibein per la vischnaunca da Mustér sco per la vischnaunca da Sumvitg las suandontas entradas:

• indemnisiun unica pil retuorn a tschep avon temps	frs.	5'159'000
• taxa da concessiun unica	(ca.) frs.	200'000
• tscheins d'aua annual	(ca.) frs.	250'000
• recav annual ord la vendita dall'energia da participaziun	(ca.) frs.	110'000
• dividenda annuala	(ca.) frs.	44'000
• taglias communalas		tenor legislaziun

Da present incassescha mintga vischnaunca dall'ovra Russein annualmein in tscheins d'aua pauschal da rodund 73'000 francs sco era las taglias communalas corrispondentas. Cul niev project san quellas entradas vegin augmentadas considerablamein. L'ovra Russein ei pia aschibein per la vischnaunca da Mustér sco da Sumvitg ina fetg interessanta pusseivladad da procurar per saunas finanzas communalas e cheutras era augmentar l'attractividat.

9. Propostas

Sin fundament dallas ponderaziuns precedentas

proponen

las suprastonzas communalas al cussegli da vischnaunca da Mustér respectivamein alla radunanza communala dalla vischnaunca da Sumvitg per mauns dalla votaziun dil pievel d'approbar:

- il retuorn a tschep avon temps dall'ovra Russein e l'indemnisaziun persuenter;***
- la nova concessiun dil dretg dallas auas al consorzi da studi Russein;***
- la participaziun della vischnaunca alla nova societad Ovra electrica Russein SA.***

Editura

Vischnaunca Sumvitg, caum postal 60, 7175 Sumvitg
telefon: 081 920 25 00, fax: 081 920 25 08,
e-mail: info@sumvitg.ch